

Красильник Ю.С.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри університетської та
професійної освіти і права Інституту відкритої
освіти ДВНЗ “Університет менеджменту
освіти” НАПН України

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Сучасна професійна освіта вимагає принципової зміни ролі фахівця, його взаємовідносин з суб'єктами діяльності. Реалізація завдань такого роду в системі професійної освіти залежить від її стану, що потребує об'єктивного аналізу нагромадженого вітчизняного досвіду – найважливішого джерела визначення напрямів стратегічного розвитку професійної освіти.

В дослідженнях науковців висувається ряд проблем теоретичного, методологічного та методичного характеру, які відносяться до пошуку шляхів підвищення ефективності професійної освіти. С. Батишев зауважував, що не можна терміни “професійна освіта” та “професійна підготовка” тлумачити однаково, адже професійна освіта – це процес і результат професійного становлення та розвитку особистості, що супроводжується оволодінням знаннями, навичками та вміннями з конкретної професії, а професійна підготовка – це організація навчання майбутніх фахівців через різні форми професійної освіти [2, с. 41]. Розвиток неперервної професійної освіти С. Батишев обґрунтовує на основі таких принципів як цілісність єдиної системи неперервної освіти і наступність різних її видів, форм з урахуванням послідовного ускладнення придбаних знань і вмінь; випереджувальний характер навчання на основі прогнозування науково-технічного розвитку та умов організації праці; орієнтація на всебічний, гармонійний розвиток особистості фахівця, поєднання його інтересів з інтересами суспільства; гнучкість і динамічність різних форм навчально-виховного процесу, їх поєднання з умовами виробництва, що швидко змінюються, зі впровадженням нових технологій; мотивація усвідомленої необхідності постійного удосконалення знань, вмінь й навичок, гарантованість професійного та соціального просування робітників за умов неперервного навчання, високопродуктивної та якісної праці [2, с. 98]. Важливою особливістю неперервної професійної освіти С. Батишев вважав її спрямованість на майбутнє, на розв'язання багатогранних проблем розвитку суспільства на основі використання одержаних знань.

Впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій у початковий процес присвячені праці Н. Апатової, Н. Балик, В. Бикова, І. Булах, В. Руденка та ін. Ці дослідження вказують на те, що надзвичайно стрімкий розвиток інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій,

зростання їх ролі в інформаційному суспільстві ініціюють проблему постійного удосконалення методики навчання.

Поняття “технологія” та “технологічний підхід” в освіті розглядали С. Батишев, Л. Виготський, П. Гальперін, Г. Селевко, Н. Тализіна та ін., ідеї яких стали джерелом процесу формування якісно нових умінь під час навчання.

Внесок праць учених у дослідження компетентнісного підходу в професійній освіті – П. Ананьєв, С. Гончаренко, Н. Кузьміна та ін. – є основою щодо окреслення та визначення перспектив впровадження інновацій у зміст професійної освіти.

Методичні та дидактичні проблеми впровадження інновацій у зміст професійної освіти висвітлені в роботах С. Батишева, Я. Глинського, Ю. Дорошенка, Н. Макарової та ін.

Аналіз науково-освітньої думки дає підстави для висновку, що теорія професійної освіти знаходиться в стані постійного пошуку. Зокрема, С. Батишев вважав, що подальший розвиток науково-технічного прогресу, автоматизація галузей економіки визначають необхідність підготовки фахівців високої кваліфікації, що в свою чергу потребує запровадження інноваційних форм і методів навчання. З одного боку система професійної освіти, як важливий елемент суспільства, має постійно відстежувати тенденції інноваційної політики та пріоритетні напрями інноваційної діяльності з метою забезпечення відповідної підготовки майбутніх фахівців, а з іншого боку – сама система є споживачем інноваційних технологій. Саме тому науковці всього світу приділяють пильну увагу вивченню питання інноваційних технологій в освіті. На заході дослідження за даною проблематикою ведуться з кінця 50-х років ХХ сторіччя і з початку 90-х років – у нашій країні.

Зроблений нами загальний огляд наукових досліджень не виявив праць, які розкривають комплексно питання, що визначають характер завдань розвитку інноваційних технологій у професійній освіті. Тому завданням даної статті є обґрунтування теоретико-методичних засад та перспектив розвитку інноваційних технологій у професійній освіті з огляду на глобалізацію, інновації інформаційного суспільства, стрімкі суспільно-економічні трансформації, зміни освітніх парадигм.

Система професійної освіти розглядається нами як багатофункціональна, відкрита, самостійна, своєрідна фаза процесу неперервної освіти, яка має свої завдання, зміст, форми та методи, функціонує шляхом реалізації складних організаційних та змістово-процесуальних зв'язків.

Теоретико-методологічну основу розвитку інноваційних технологій у професійній освіті становлять праці українських та зарубіжних учених із проблем: філософії неперервної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай); системного аналізу (В. Афанасьєв, М. Каган, В. Кузьмін); теорії формування особистості в різних педагогічних системах (А. Макаренко,

В. Сухомлинський); теорії освітніх систем та їх розвитку (А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Безпалько, Б. Гершунський, С. Гончаренко); професійної підготовки науково-педагогічного працівника (О. Абдуліна, О. Дубасенюк, О. Пехота, О. Савченко, С. Сисоєва та ін.); вищої освіти (В. Луговий, В. Сластьонін, А. Щербаков); післядипломної освіти (В. Бондар, Е. Еріксон, С. Крисюк, В. Маслов та ін.); підготовки науково-педагогічного працівника в зарубіжній школі (Б. Вульфсон, М. Лещенко, Н. Ничкало, Л. Пуховська, О. Сухомлинська); професійної адаптації й морально-правової відповідальності науково-педагогічного працівника (Г. Васянович, О. Мороз, Є. Павлютенков, Р. Хмелюк); психологічної підготовки педагогів (Г. Балл, С. Максименко, В. Семиченко та ін.); організації навчального процесу в навчальних закладах (С. Архангельський, В. Козаков, Т. Сущенко та ін.); оптимізації навчання й розвитку особистості (Л. Занков, М. Поташник, Г. Щукіна); андрагогіки (А. Деркач, Н. Кузьміна, Л. Орбан); неперервної освіти (П. Бертальген, Х. Дейва, Р. Кідд, З. Фор, Т. Хюген); ідеї та положення, викладені у державних нормативно-правових документах України з проблем освіти, у тому числі професійної.

На думку українських науковців на початку ХХІ століття процес створення та нагромадження нових знань спричинив перехід до якісно нового стану: знання стали самостійною продуктивною силою [3].

Термін “інновація” (з пізньолатинської *innovatio* – оновлення, новизна, зміна) означає нововведення, тобто цілеспрямовані зміни, які вносять в середовище впровадження нові стабільні елементи (нововведення), що викликають перехід системи з одного стану в інший.

За світовим баченням, інноваційна діяльність вбирає в себе наукову, науково-технічну і технологічну діяльність як невід’ємні складові повного циклу створення нового продукту. Відповідність рівня освіти рівню науково-технологічного і фінансово-економічного розвитку суспільства обумовлює інноваційний потенціал країни. С. Батишев вважав, що інновація є комплексним процесом створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу (новизни, нововведення) в галузі техніки, технології, наукових досліджень. Вітчизняні вчені (І. Зязюн, Л. Даниленко, І. Єрмаков, О. Савченко, М. Ярмаченко) розглядають інновацію в освіті як процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв’язання тих педагогічних проблем, які досі розв’язувались по-іншому; продукти інноваційної освітньої діяльності, які характеризуються процесами створення, розповсюдження та використання нового засобу в галузі педагогіки та наукових досліджень.

Освітня інновація складається з психолого-педагогічної, соціально-економічної та науково-виробничої новизни. Психолого-педагогічна (або педагогічна) інновація, в свою чергу, складається з дидактичної, виховної та управлінської. Отже, інновація є складним системним утворенням, яке має внутрішню і зовнішню структури.

Важливим напрямом діяльності держави є моніторинг інноваційної діяльності – систематичний збір, обробка та аналіз інформації про перебіг

інноваційних процесів, практичні наслідки заходів держави щодо стимулювання і регулювання інноваційної діяльності в країні, результати реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності [5].

Стрімкий розвиток інноваційних технологій і світові процеси глобалізації стали причиною масштабних освітніх реформ. Важливими чинниками, які впливають на освіту є: розвиток економіки знань, що перетворює освіту на продуктивний сектор та зумовлює якісно нові вимоги до менеджменту знань в освітній системі; якісно новий етап розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, що слугують як засобом поширення та активізації процесів економічної, політичної та культурної глобалізації, так і самостійним важелем освітніх змін [6, с. 391].

У 1978 р. група вчених, яка досліджувала стратегії навчання, у доповіді Римському клубу запропонувала два терміни “традиційне (нормативне) навчання” та “інноваційне навчання”, з метою зауважити на неадекватність принципів традиційного навчання вимогам сучасного суспільства до особистості, її пізнавальних можливостей.

Інноваційне навчання – зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна діяльність, яка ґрунтується на оригінальних методиках розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості [4, с. 339]. З’являється нова наука – педагогічна інноватика – вчення про створення, оцінювання, освоєння і використання педагогічних новацій [4, с. 18].

Аналіз результатів дослідження про педагогічні інновації показує, що більшість із них спрямовані на оновлення змісту, методів, принципів та засобів навчання. Пріоритетними серед них є: особистісно орієнтоване навчання – 23,8%, розвивальне навчання – 15,6%, диференційне навчання – 11,9%, інтегроване навчання – 2,9%, рання соціалізація – 26,12%, національне виховання – 4,47%, моральне виховання – 8,95%, управлінська діяльність керівника – 5,9%. Педагогічна інноватика та її методологічний апарат можуть стати діючим засобом аналізу, обґрунтування і проектування модернізації професійної освіти. На жаль, хід інноваційних процесів у системі професійної освіти відзначає відсутність цілісності та системності в освоєнні новацій. Науково-педагогічних працівників, насамперед, цікавлять конкретні результати оновлень. Однак, важливо розуміти, що будь-яка інновація це не просто деяка ідея, метод, засіб, технологія або система, це процес впровадження і засвоєння цього нововведення.

Для ефективного впровадження будь-якого нововведення необхідно мати розроблені методи управління й організації інноваційних процесів. Крім детально розробленої новації (методики, форми, освітньої технології) необхідно чітко усвідомлювати як має відбуватися її впровадження, засвоєння і подальше супроводження.

Будь-яка освітня інновація починається з творчої особистості (носія інновації), який має певну педагогічну ідею (ядро інновації) і проводить експеримент (джерело інновації). У виконанні науково-педагогічного працівника його освітня діяльність – це мистецтво, але наскільки ефективним

буде впровадження даної інновації в інших навчальних закладах у значній мірі залежить саме від змісту інноваційної освітньої технології.

До навчальних інноваційних технологій відноситься такий набір операційних дій науково-педагогічного працівника, в результаті яких суттєво покращується мотивація суб'єктів навчання до навчального процесу. Серед таких технологій значне місце посідають технології особистісно-орієнтованого навчання, інтегративного, інформаційного, дистанційного, модульно-розвивального тощо.

До виховних інноваційних технологій відносяться засоби й прийоми впливу науково-педагогічного працівника на свідомість особистості суб'єкта навчання з метою формування в нього особистісних цінностей у контексті із загальнолюдськими. Наприклад, формування почуття патріотизму, національної гідності, духовного розвитку тощо.

До управлінських інноваційних технологій відносяться сучасні економічні, психологічні, діагностичні, інформаційні технології, що створюють умови для оперативного й ефективного прийняття керівником управлінського рішення.

Необхідно зауважити, що ключовою фігурою в процесі змін є науково-педагогічний працівник. Аналіз характеру ставлення науково-педагогічних працівників до проблем педагогічної інноваційної діяльності показує мотиваційну установку більшості з них на проведення активної інноваційної діяльності. Проте 80% опитаних вказують на те, що реалізація власної інноваційної діяльності можлива тільки через формування необхідних умов у таких сферах, як правова – реалізація вимог законодавства в галузі освітньої діяльності, соціально-економічна – створення механізмів акумулювання достатніх засобів для інноваційної діяльності, духовна – становлення сучасних гуманістичних, демократичних відносин в навчально-виховному процесі. Разом з тим необхідно враховувати результати дослідження, яке проведене К. Ангеловскі щодо розподілу педагогів за їх ставленням до інноваційної діяльності: новатори становлять 6,69%, передовики – 44,74%, помірні – 17,78%, ситуативні – 8,03%, консервативні – 22,75%. [1, с. 49-51]. Тому, на нашу думку, перших необхідно постійно підтримувати, обговорювати їх методики, концепції. Інших – залучати до процесу впровадження інновацій, формувати творчі якості.

В Положенні "Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності" визначається, що інноваційною освітньою діяльністю є розроблення, розповсюдження та застосування освітніх інновацій. Тобто зміст поняття інноваційна педагогічна діяльність характеризується здатністю суб'єктів навчально-виховної діяльності до генерації педагогічних ідей, забезпечення умов для реалізації нових ідей в навчально-виховному процесі, аналізу результатів та їх оприлюднення.

Отже, інноваційні процеси в професійній освіті потребують принципово нових форм і механізмів взаємодії теорії і практики. Головними напрямками інноваційних перетворень можуть бути такі: педагогічна система в цілому, педагогічна теорія, діяльність науково-педагогічних працівників,

слухачів (курсантів), педагогічна технологія, зміст навчання та виховання, форми, методи, засоби навчально-виховного процесу, управління, його мета і результати.

Поряд з цим, перспективними напрямками подальших досліджень у даному питанні можуть стати теоретико-методологічні основи мотивації до досягнення високих результатів професійної діяльності, побудови інноваційного змісту професійної освіти, формування творчих якостей особистості в навчально-виховному процесі, експериментальної роботи у ВНЗ тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ангеловски К. Учителя и инновации / К Ангеловски. – М.: Педагогика, 1991. – 234 с.
2. Батышев С. Я. Блочно-модульное обучение / С. Я. Батышев. – М.: Транссервис, 1997. – 258 с., с. 41
3. Гуржій А. М., Каракай Ю. В., Петренко З. О., Вавіліна Н. І., Куранда Т. К. Інноваційна діяльність в Україні. Монографія / А. М. Гуржій, Ю. В. Каракай, З. О. Петренко та ін. – К.: УкрІНТЕІ, 2006. – 152 с.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 351 с.
5. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” . – № 433-IV. – 2003. – 16 січня.
6. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.): Монографія / А. А. Сбруєва. – Суми: ВАТ “Сумська обласна друкарня”. Видавництво “Козацький вал”, 2004. – 500 с.

Prospects of introduction of innovations in professional education

In the article grounded principles and perspective directions of development of innovative technologies in education, taking into account globalization, innovations of informative society, swift social-economic transformations, changes of educational paradigms.

Keywords: professional education, technological approach, innovation, innovation activities, educational innovation.

Перспективи впровадження інновацій в професійній освіті

В статті обґрунтовано теоретико-методичні засади та перспективні напрями розвитку інноваційних технологій у професійній освіті з огляду на глобалізацію, інновації інформаційного суспільства, стрімкі суспільно-економічні трансформації, зміни освітніх парадигм.

Ключові слова: професійна освіта, технологічний підхід, інновація, інноваційні технології, інноваційна діяльність, освітня інновація.